

ปีที่ 5 ฉบับที่ 24 : 22 มิถุนายน 2545 <http://epid.moph.go.th/>

วิทยาลัยนวกองระบดวทยา

“ศูนย์ความเชียวชาญระดับสากล ในดำนงานระบดวทยา ประสานความร่วมมือภายในกับเครือขาย และนานาประเทศสร้างองค์ความรู้และภูมิปัญญา ป้องกันโรค ภัย และส่งเสริมสุขภาพประชาชน”

สารบัญ

★ ก้าวทันโรค

แมงดาทะเลเป็นพิษ

376

★ ข้อมูลรายงานสถานการณ์การเฝ้าระวังโรคทางระบดวทยาเร่งด่วน

สัปดาห์ที่ 24 (9 – 15 มิถุนายน 2545) 379

★ แผนภูมิโรคไข้เลือดออก 385

★ สรุปข่าวการระบด (วันที่ 10 - 16 มิถุนายน 2545) 387

★ บันทึกท้ายบท 388

.....

ทุกรายงานมีคุณค่าต่อระบบเฝ้าระวัง

และการควบคุมป้องกันโรค

โปรดช่วยกันตรวจสอบ จำนวนและความถูกต้อง

และส่งให้ทันตามกำหนดเวลา

.....

โปรดส่งรายงานให้กองระบดวทยา

ภายในเช้าวันอังคาร

สัปดาห์ที่ 24 ระหว่างวันที่ 9-15 มิถุนายน 2545

ส่งรายงานข้อมูลเฝ้าระวังทางระบดวทยาเร่งด่วน

วันตามกำหนดเวลา สัปดาห์นี้ 59 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 77.63

ก้าวทันโรค

แมงดาทะเลเป็นพิษ

มุกดา ตฤณานนท์

การเดินทางและท่องเที่ยวบางท่านก็ชอบเดินทาง ไปเที่ยวที่มีภูเขาสูง มีป่าไม้ บางท่านก็อยากไปเที่ยวทาง ทะเลสูดอากาศบริสุทธิ์จากท้องทะเล ดูเกลียวคลื่นที่ส่งมา สู่ชายหาดลูกแล้วลูกเล่า และชอบรับประทานอาหารทะเล ปู ปลา กุ้ง แบบเผา หรือหนึ่งก็แล้วแต่ชอบ แต่มีอาหาร อย่างหนึ่งที่บางคนชอบมาก คือ แมงดาทะเล โดยมาก ชอบกินไข่แมงดาทะเล ซึ่งอาหารชนิดนี้เมื่อรับประทาน เข้าไปแล้วอาจเกิดอันตรายถึงตายได้ เรื่องนี้เป็นไปได้ อย่างไร จะได้อธิบายให้ฟัง คนที่กินแมงดาทะเลเข้าไป อาจเป็นไข่ หรืออย่างอื่น ถ้าแมงดาทะเลตัวนั้นเป็นพิษก็ จะเกิดอาการต่างๆ นาๆ และในที่สุดเกิดอัมพาต และ กล้ามเนื้อของการหายใจไม่ทำงาน หายใจไม่ได้ ก็ถึงแก่ ความตายได้

อาการเป็นพิษจากการกินแมงดาทะเล

1. อาการชาบริเวณริมฝีปาก รอบๆ ปาก และหน้า ภายหลังที่กินไข่แมงดาทะเลเข้าไปประมาณ 20 - 30 นาที แล้วแต่ว่าพิษเข้าไปมากหรือน้อย และอาจมีอาการชาตามมือตามเท้า แขน และ ขา
2. อาจมีอาการอาเจียน ถ้าอาเจียนมากก็จะทำให้การเกิดพิษน้อยลง

3. อ่อนเพลียคล้ายตัวลอยๆ, หัวหมุน, เดินเซ, แขนขาเพรียไม่มีแรง, กล้ามเนื้อหมดกำลัง, ลงนั้งยืนไม่ได้
4. มีอาการอัมพาตของกล้ามเนื้อทั่วไป, แขนขายกไม่ได้, หายใจเริ่มมีขัดข้องไม่สะดวก และในที่สุดหยุดหายใจและถึงแก่ความตาย

ลักษณะการเกิดพิษของแมงดาทะเล

แมงดาทะเลเป็นอาหารที่คนชอบบริโภค โดยเฉพาะไข่ เช่น ยำมะม่วงกับไข่แมงดา, แกงคั่วสับปะรดใส่ไข่แมงดา เอาแมงดามาเผาทั้งตัวและกินไข่ อาหารจานเด็ดทั้งหลายที่กล่าวมานี้ถ้ากินเข้าไปอาจทำให้เกิดตายได้ ดังจะเห็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์บ่อยๆ

ที่ภาษาไทยเรียกว่า “แมงดาทะเล” เข้าใจว่าเพราะแมงดาตัวผู้จะเกาะแมงดาตัวเมียว่ายน้ำเข้าฝั่งโดยไม่ต้องทำอะไร จึงเรียกว่าแมงดา ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “King Crab” หรือ “Horse-shoe crab” จัดเป็น shellfish ชนิดหนึ่ง หมายถึงอาหารทะเลที่มีเปลือก แมงดาทะเลในประเทศไทยมี 2 ชนิด คือ แมงดาถ้วย (*Carcinoscorpius rotundicauda*) ตัวเล็กมีหางยาวและกลม แมงดาจาน (*Tachypleus gigas*) ตัวใหญ่หางยาว ไม่กลมแต่เป็นรูปสามเหลี่ยม ถ้าตัวรูปทางขวางจะเห็นชัดเจน

พิษของแมงดาทะเลนั้นเกิดขึ้นจากแมงดาพิษหรือสัตว์น้ำเซลล์เดียว (plankton) ที่มีพิษบางชนิดเข้าไป เช่นเดียวกับที่มีรายงาน มีผู้ที่กินหอยหรือปลา แล้วเกิดอาการเป็นพิษ เนื่องจากหอยหรือปลากินแพลงค์ตอนพวกไดโนฟลาเจลเลต จากการศึกษาพบว่าชื่อ *Gonyaulax catenella*

การที่แมงดาทะเลเกิดเป็นพิษมักเกิดเป็นฤดูกาล เมื่อในทะเลมีแพลงค์ตอนชนิดนี้มาก ดังนี้ คนถ้ากินอาหารที่ทำด้วยแมงดาทะเลเข้าไปก็เกิดพิษได้ บางฤดูแมงดาก็ไม่มีพิษ เพราะไม่มีแพลงค์ตอนชนิดนี้หรือมีน้อย พิษของแมงดาทะเลเป็นชนิดทนต่อความร้อน ฉะนั้น อาหารที่บริโภค เช่น ไข่แมงดาแม้ทำให้สุกแล้วก็เกิดพิษได้ มีชาวประมงกล่าวว่าการกินแมงดาทะเลต้องดูให้ดี ถ้าเป็นเหราหรือแมงดาไฟจะมีพิษ เพราะมีขน ศาสตราจารย์โชติ สุกตติ และศาสตราจารย์จินดา เทียมเมฆ แห่งคณะประมงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ให้ความเห็นว่าแมงดาทะเลที่เกิดมีพิษขึ้นมาเป็นแมงดาถ้วยทั้งสิ้น ยังไม่เคยปรากฏว่าเป็นแมงดาจานเลย ที่อ้างว่ากินแมงดาทะเลแล้วเกิดเป็นพิษ เพราะเป็นแมงดาไฟหรือเหรา ความจริงก็คือแมงดาถ้วยนั่นเอง ฉะนั้น การที่แมงดามีพิษจึงเกี่ยวกับฤดูกาลที่มีแพลงค์ตอนที่มีพิษชนิดนั้นมากในทะเล

ฉะนั้น ผู้ที่กินแมงดาทะเลก็เสี่ยงต่ออันตราย เพราะอาจจะเกิดพิษขึ้นได้ กินเข้าไปมากอาจถึงแก่ความตายได้ การเลือกบริโภคเฉพาะแมงดาจานจะปลอดภัยกว่า เนื่องจากยังไม่เคยมีรายงานว่าเกิดพิษ แต่ถ้าซื้อไข่แมงดาตามท้องตลาดที่ทำสำเร็จรูปมาแล้ว ก็จะไม่ทราบเป็นไข่ของแมงดาจานหรือแมงดาถ้วย อาจทำให้เกิดพิษได้ นอกจากนี้นายแพทย์สมิง เก่าเจริญ ได้รวบรวมผู้ป่วยที่กินแมงดาแล้วเกิดพิษหลายราย บางรายปรากฏว่าได้กินแมงดาจานซึ่งก็เป็นไปได้ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดแพลงค์ตอนชนิดมีพิษในแหล่งที่มีแมงดาจาน เมื่อแมงดาจานกินเข้าไปจึงมีพิษได้ ปัจจุบันนี้จึงมีความเสี่ยงมากขึ้น เพราะกินแมงดาทะเลชนิดใดก็ได้เกิดพิษได้ จึงต้องระวังถ้ากินเข้าไปแล้วเกิดอาการ ต้องรีบไปโรงพยาบาลโดยด่วน ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกันยายนเป็นฤดูวางไข่ของแมงดา จึงอาจพบผู้ป่วยมากในช่วงนี้ ถ้ามีประวัติกินแมงดาทะเล หรือกินอาหารทะเล เช่น หอย ซึ่งได้เคยมีรายงานแล้วใน

ประเทศไทย และเกิดอาการดังได้กล่าวมาแล้วก็จะวินิจฉัยได้ง่ายกว่าเป็นการเกิดพิษจากการกินอาหารทะเลที่เรียกว่า **paralytic shellfish poisoning**

หลักการรักษาภายหลังได้รับพิษแมงดาทะเล

1. ต้องล้างท้องเอาอาหารแมงดาทะเลออกให้มากที่สุด
2. รักษาแบบประคับประคองและตามอาการ โดยการให้น้ำเกลือเพื่อเร่งการขับถ่ายพิษ
3. ต้องคอยระวังเกี่ยวกับการหายใจ ถ้ามีการหายใจถี่มากและขัดข้องต้องรีบใช้เครื่องช่วยหายใจ เพราะผู้ป่วยอาจเสียชีวิตได้ ถ้าช่วยไม่ทัน โดยเฉพาะเด็กอาการจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงต้องเตรียมการล่วงหน้าไว้จะได้ให้การแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่ อาการต่าง ๆ จะค่อย ๆ ดีขึ้น หลังจากพิษได้หมดไปแล้วประมาณ 12 ชั่วโมง ได้เคยทดลองใช้เพร็ดนิโซโลนฉีดเข้าหลอดเลือดในการรักษาผู้ป่วยเหล่านี้ โดยใช้หลักเช่นเดียวกับรักษาพิษของงูเห่ากัด ปรากฏว่าได้ผลดีในบางราย แต่ภายหลังได้มีการศึกษา การใช้เพร็ดนิโซโลนรักษาพิษของงูเห่ากัดหลายราย ปรากฏว่าไม่ได้ผล ฉะนั้น การรักษาผู้ป่วยแมงดาทะเลเป็นพิษด้วยเพร็ดนิโซโลนจึงไม่ควรทำ

เอกสารอ้างอิง

1. มุกดา ตฤณานนท์, สารรัตน์ ยงใจยุทธ, ปัญญา บุณศิริ, ทรงฉัตร โตษยานนท์. แมงดาทะเลเป็นพิษ. จ.พ.ส.ท.2509; 49: 309-21.
2. มุกดา ตฤณานนท์ จิตต์ ตูจินดา, ธาดา ยิบอินซอย, ไพโรจน์ อุ่นสมบัติ. **Poisoning following the ingestion of the horse-shoe crab (*Carcinoscorpius uotundicauda*)**. Report of four cases in Thailand. J Trop Med Hyg 1966, 69: 194-6.
3. มุกดา ตฤณานนท์, สารรัตน์ ยงใจยุทธ, วิมาลา ชโยดม. **Clinical observetian an glucocorticoids in Cobrs Envenomation**. Southeast Asian J Trop Med Pub Hlth 1978; 9: 71-3.